

ХИБРИДНЕ ПРЕТЊЕ БЕЗБЕДНОСТИ
РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Дејан С. Стојковић
Министарство одбране Републике Србије,
Сектор за политику одбране

Предмет истраживања овог рада јесу хибридне претње безбедности Републике Србије, а разматран је преко следећих елементарних садржаја: појам и карактеристике хибридних претњи, угроженост безбедности Републике Србије хибридним претњама и њено супротстављање хибридним претњама. Циљ истраживања био је да се утврди шта су хибридне претње, како оне утичу на безбедност Републике Србије, те који су начини и мере за супротстављање овим претњама. Резултати истраживања показали су да хибридне претње нису нови феномен, да је безбедност Републике Србије већ била угрожена деловањем хибридних претњи, као и да ће оне угрожавати њену безбедност и у будућности. Због тога је потребно успоставити ефективан и ефикасан систем безбедности и одбране који ће применом свеобухватног приступа бити способен да заштити безбедносне и одбрамбене интересе Републике Србије.

Кључне речи: *хибридне претње, хибридно ратовање, безбедност, одбрана, свеобухватни приступ*

Увод

Последњих десетак година у политичким, научним и стручним круговима, посебно западних земаља, вођене су бројне расправе о појмовима хибридне претње, хибридне операције и хибридно ратовање. Те расправе посебно су интензивирани након сукоба у Украјини и присаједињења Крима Руској Федерацији.

Расправе су у почетку превасходно биле усмерене ка дефинисању појмова и утврђивању карактеристика, а много мање ка проналажењу одговора како се државе могу супротставити хибридним претњама. Након почетних неслагања око тога шта су то хибридне претње и да ли је то нови или већ познати феномен, дошло се до уједначавања ставова и до успостављања начелне сагласности о појму и карактеристикама хибридних претњи.

Хибридне претње су као облик угрожавања безбедности препознате у стратегијским и доктринарним документима великог броја земаља. Многе државе предузеле су посебне мере за супротстављање том облику угрожавања безбедности.

Савремени услови створили су нове могућности и нове карактеристике хибридних претњи. У вези са тим, Република Србија треба да посвети потребну пажњу препознавању хибридних претњи и разради механизма и начина за супротстављање тим претњама.

Појам и карактеристике хибридних претњи

Ради дефинисања појма хибридна претња потребно је одредити његово номинално значење, те извршити анализу сазнања о том појму у доступној литератури. Сазнајна основа која је успостављена на такав начин омогућава одређивање садржаја појма.

Семантичка анализа појма „хибридне претње“

Синтагма хибридне претње припада групи именичких синтагми јер је њен главни конституент множина именице претња. Одређивање номиналног значења наведене синтагме подразумева утврђивање предметно-језичног значења речи хибридан и претња.

Реч хибридан је придев који је настао суфиксацијом тј. додавањем суфикса -ан именици хибрид. Та реч припада групи описних придева јер исказује особину именице уз коју стоји.

Реч хибридан води порекло од латинске речи хибрида и у речницима има више значења. У Речнику српског језика (2007) реч хибридан се одређује на следећи начин: 1. који је настао укрштањем, мелезни; 2. фиг. прелазан; разнородан, мешан. Према Лексикону страних речи и израза Милана Вујаковића (1980) реч хибридан значи мелезни, бастардни.

На сличан начин реч хибридан (енг. hybrid) дефинишу и савремени речници енглеског језика. У Оксфордском речнику (<http://www.oxfordlearnersdictionaries.com/>) термин хибридан такође има више значења, али је карактеристично оно према коме тај термин означава производ мешања две или више различитих ствари. У Лонгмановом речнику савременог енглеског језика (<http://www.ldoceonline.com/>) под термином хибридан подразумева се нешто што се састоји или настаје из мешавине две или више других ствари. У Меријам-Вебстеровом речнику (<http://www.merriam-webster.com/>) реч хибридан указује на хетерогено порекло или састав нечега, односно на нешто што има два различита типа компоненти које суштински обављају исту функцију.

У руском језику реч хибридан (рус. гибридный) има више значења. Та реч указује на везу са хибридом тј. са нечим што је настало укрштањем различитих облика, односно хибридан означава комбинацију различитих објеката, појава и слично (<http://www.vedu.ru/>).

Ларусов речник француског језика (<http://www.larousse.fr/>) наводи неколико значења за реч хибридан, која се углавном односе на укрштање биљака, односно животиња. Такође, наводи се да тај термин означава и нешто што се састоји из различитих елемената.

На основу изнетих значења може се закључити да је реч хибридан придев који описује именицу уз коју стоји као нешто што је настало мешањем (укрштањем) две или више различитих ствари.

Према Речнику српског језика реч претња означава: 1. плашење, застрашивање; 2. потенцијална опасност. Војни лексиком (1981) претњу дефинише као врсту притисака са позиције силе, којим се супротна страна жели застрашити и

исцрпљивати, како би се присилила на одређење уступке. Може се остваривати у потребом војне силе, економским санкцијама, политичким мерама и сл. Најчешће се комбинује са демонстрацијом војне силе и психолошко-пропагандним дејствима, а може бити и увод у оружану агресију.

Реч претња (енгл. threat) релативно детаљно објашњавају савремени речници енглеског језика. У Оксфордском речнику под термином претња подразумева се: 1. изјава о намери да се нанесе бол, повреда, оштећење и сл. некоме, као одмазда за нешто што је урадио или није урадио; 2. особа или ствар која може изазвати оштећење или опасност; 3. могућност невоље, опасности или пропасти. Лонгманов речник савременог енглеског језика термин претња дефинише као: 1. изјава да ће се неко повредити или да ће му се изазвати проблем уколико не чини шта се од њега захтева; 2. могућност да се догоди нешто веома лоше; 3. неко или нешто што се сматра могућом опасношћу. Меријам-Вебстеров, Кембриџев и други речници енглеског језика термин претња дефинишу на сличан начин.

Велики речник руског језика претњу (рус. угроза) одређује као намеру исказану у било ком облику да се изазове физичка, материјална или друга штета јавном или приватном интересу (<http://www.dict.t-mm.ru/>). Такође, реч претња означава и могућност, ризик да се учини нешто лоше, непријатно.

Ларусов речник француског језика термин претња (фр. menace) дефинише као; 1. говор или понашање којима се исказује намера да се неком науди, да се повреди, да се натера да делује против своје воље; 2. знак који наговештава нешто опасно, штетно; 3. дело које указује на нечију намеру да некога подрива.

На основу претходног може се закључити да термин претња има неколико карактеристичних значења. Најпре, под претњом се подразумева *изјава о намери да се некоме нанесе повреда, бол, оштећење или да му се изазове проблем*. Реч претња означава и могућу, потенцијалну опасност, а под тим термином подразумева се и *ентитет који може изазвати опасност или оштећење*.

Појединачним разматрањем значења речи хибридан и претња омогућено је номинално дефинисање значења синтагме хибридне претње, као прве фазе у одређивању појма који је означен том синтагмом. При томе, дефиниендум је синтагма хибридне претње, а дефиниенс су сви они изрази који су наведени као одговарајућа значења конституената те синтагме.

На основу извршене семантичке анализе појам хибридне претње може се дефинисати као могуће, потенцијалне опасности настале *мешањем (укрштањем) две или више различитих елемената*.

Појам „хибридне претње“ у литератури

Последњих година термин хибридне претње се у стручним круговима у области одбране и безбедности користи готово свакодневно. Међутим, иако је релативно често у употреби, значење тог појма још увек није прецизно и једнозначно одређено. За потпуно разумевање значења појма хибридна претња значајно је сагледати и сазнања о том појму у доступној литератури.

Интензивно коришћење термина хибридне претње и хибридно ратовање започело је у протеклој деценији приликом покушаја да се објасни стратегија Хезболаха током рата у Либану 2006. године.¹ Коришћење термина нарочито је интензивано након сукоба у Украјини и присаједињења Крима Руској Федерацији.

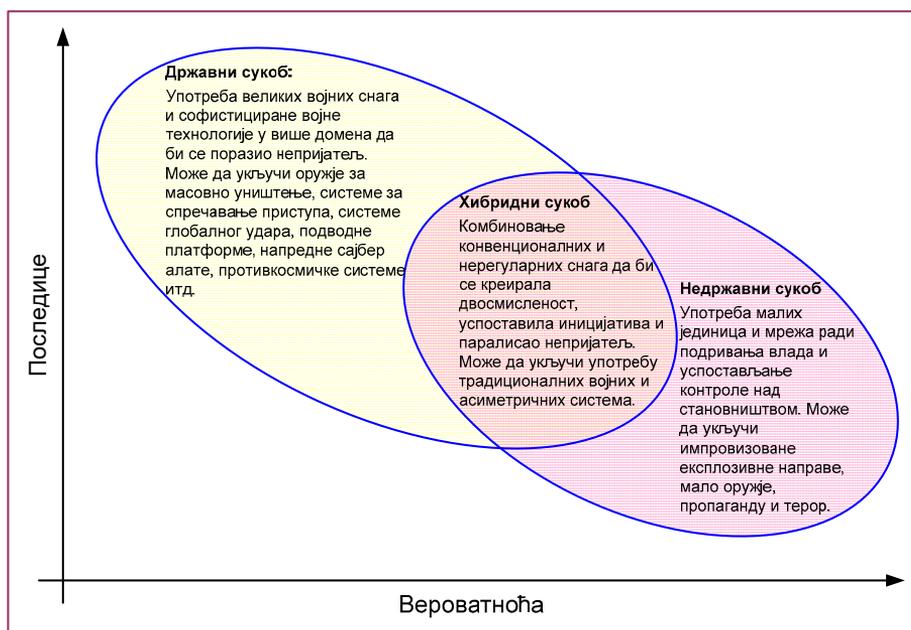
Веома важну улогу у успостављању теорије хибридних претњи и хибридног ратовања имао је Френк Хофман (Frank Hoffman). У једној од првих публикација која се бави проблематиком хибридног ратовања под називом Сукоби у 21. веку: успон хибридних ратова (Conflict in the 21st century: the rise of hybrid wars), Хофман истиче да хибридне претње обухватају пун опсег различитих начина ратовања укључујући конвенционалне способности, нерегуларне тактике и формације, терористичке активности са не селективним насиљем и криминал. Хибридне ратове могу водити државе, али и недржавни актери. Те мултимодалне активности могу да буду извршаване од стране посебних јединица или чак од стране једне јединице, али су оперативни и тактички усмерени и координирани у оквиру основног борбеног простора ради постизања синергијских ефеката у физичкој и психолошкој димензији сукоба. Ефекти се могу остваривати на свим нивоима рата (Hoffman, 2007, p. 28).

Након објављивања наведене Хофманове публикације у Сједињеним Америчким Државама о хибридним претњама и хибридном ратовању су писали бројни аутори, а ти термини су уведени и у званична документа. Тако Четворогодишњи преглед одбране (Quadrennial Defense Review) из 2010. године наводи да се термин хибридан користи како би указао на повећану сложеност рата, бројност и разноликост учесника, те на промењени карактер традиционалних сукоба (Department of Defense, 2010, p. 8). Ти сукоби, како се наводи у документу, могу да укључе државне или недржавне актере, које користе оперативне концепте и софистициране способности традиционално карактеристичне за државе.²

Стратегија националне безбедности Сједињених Америчких Држава из 2015. године не разматра хибридне претње (The White House, 2015). Национална војна стратегија Сједињених Америчких Држава из 2015. године такође не говори експлицитно о хибридним претњама, али разматра хибридне конфликте (Илустрација 1). У документу се наводи да се преклапањем државног и недржавног насиља ствара простор у сукобу у коме учесници обједињавају технике, способности и ресурсе како би остварили своје циљеве. Такви „хибридни“ сукоби могу да укључују војне снаге које прикривају свој национални идентитет, или екстремне насилне организације које поседују основне оружане способности. Хибридни сукоби такође могу да обухватају државне и недржавне учеснике који делују заједно ради остварења заједничких циљева, користећи широк спектар оружја. Хибридни сукоби служе како би се повећала двосмисленост, усложнило одлучивање и успорила координација ефективних одговора. Због тих предности агресора, вероватно је да ће се тај облик сукоба користити и у будућности (Joint Chiefs of Staff, 2015).

¹ Термин хибридни рат први је употребио Томас Мокатис (Thomas R. Mockaitis) у чланку Британске противпобуњеничке мере у пост-империјалној ери (British Counterinsurgency in the Post-Imperial Era). Чланак је објављен 1995. године (наведено у: Latawski, P., (2011). The Inherent Tensions in Military Doctrine, Royal Military Academy, Sandhurst, Occasional Papers, no. 5, p. 3. Доступно на: http://www.army.mod.uk/documents/general/RMAS_Occasional_Paper_5.pdf)

² Стратегија националне безбедности Сједињених Америчких Држава из 2010. године и Национална војна стратегија Сједињених Америчких Држава из 2011. године не разматрају хибридне претње.

Илустрација 1 – *Континуум сукоба (Joint Chiefs of Staff, 2015, 4)*

Поред стратегијских и планских докумената, хибридне претње разматрају и борбена правила Оружаних снага САД. Борбено правило FM 5-0 хибридне претње дефинише као динамичну комбинацију конвенционалних, нерегуларних, терористичких и криминалних способности прилагођених за супротстављање традиционалним предностима (Department of The Army, 2010, p. 3-4). Борбено правило FM 3-0 истиче да ће будуће оперативно окружење карактерисати хибридне претње. Хибридна претња је разноврсна и динамична комбинација регуларних снага, нерегуларних снага, криминалних елемената и других елемената обједињених ради остваривања узајамно корисних ефеката. Хибридне претње комбинују регуларне снаге, које делују у складу са међународним правом, војном традицијом и обичајима, и нерегуларне снаге које делују без ограничења по питању насиља или циљева. Те снаге могу да обухвате милиције, терористе, герилце и криминалце. Такве снаге користе могућност да примењују регуларну и нерегуларну тактику и оружје, као и да их наизменично користе. То омогућује хибридним претњама да искористе уочене слабости чинећи их посебно ефикасним (Department of The Army, 2011, p. 1-5).

Правило FM-3 наводи да у хибридним претњама могу да се користе медији, технологија и њихов положај у политичкој, војној и социјалној структури државе ради остваривања специфичних користи. Хибридне претње се креативно прилагођавају, комбинујући софистицирано оружје, командовање, сајбер активности и комбиновану тактику. Њихова тактика се често мења. Коришћењем побуњеника, криминалних група и сајбер активности, стварају се нестабилности и отежава ангажо-

вање противничких снага. Осим тога, хибридне претње користите глобалне мреже како би се утицало на перцепцију сукоба и обликовало глобално мишљење.

Хибридне претње су предмет разматрања и у Великој Британији. У публикацији Будући карактер сукоба (Future Character of Conflict) Центра за развој, концепте и доктрину Министарства одбране Уједињеног Краљевства хибридне претње дефинисане су као комбинација конвенционалних, нерегуларних и екстремних асиметричних претњи, у истом простору и времену.³ Екстремне асиметричне претње (high-end asymmetric threats) укључују хемијско, биолошко и нуклеарно оружје, али нису ограничене само на те врсте оружја (Development, Concepts and Doctrine Centre, 2009, p. 13). Стратегија националне безбедности и стратегијски преглед одбране и безбедности 2015 Уједињеног Краљевства не даје дефиницију хибридних претњи, али истиче да ће напори бити усмерени ка стварању услова за супротставање тим претњама (HM Government, 2015).

Француска Бела књига одбране и националне безбедности из 2013. године такође указује на значај хибридних претњи. У документу се наводи да француске оружане снаге морају да се прилагоде хибридним претњама. Недржавни актери у сукобу могу комбиновати асиметрична средства са државним ресурсима или способностима високе технологије. Те хибридне претње, које могу да смање технолошку предност развијених земаља, олакшане су растућом доступношћу јефтиних технологија и олакшаном трговином наоружањем и војном опремом као последицом глобализације. Снаге појединих држава, суочене са оперативном инфериорношћу, могу да прибегну асиметричним методама деловања, што доводи до хибридизације претње у конвенционалним сукобима. Методе деловања таквих противника могу да обухвате истовремено коришћење конвенционалних и неконвенционалних приступа (Ministry of Defence, 2013, p. 81-82).

Велику пажњу хибридним претњама поклања и Савезна Република Немачка. Бела књига безбедносне политике и будућности оружаних снага из 2016. године истиче да отворена, плуралистичка и демократска друштва нуде велики број потенцијалних мета и због тога су посебно подложна хибридним активностима. Хибридни напади могу бити усмерени ка свим областима друштва и да обухватају широк дијапазон активности, почев од сајбер напада и информационих операција (нпр. пропаганде), преко економских и финансијских притисака, до покушаја политичке дестабилизације. У хибридном рату могу да учествују државни и недржавни субјекти (The Federal Government, 2016, p. 39).

У публикацији Европског парламента Разумевање хибридних претњи (Understanding hybrid threats) истиче се да је термин хибридна претња метафора којом се жели истаћи сложеност и променљивост глобалног окружења. Тај термин, како се наводи, често се користи као синоним за хибридно ратовање, како би се указало на међусобно повезану природу изазова (нпр. етнички сукоби, тероризам, миграције, слабост институција), укљученост више различитих актера (редовне снаге, нерегу-

³ Наведена публикација је архивирана. Доступна је на: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/486301/20151210-Archived_DCDC_FCOC.pdf. Замењена је публикацијом Future Operating Environment 2035, али се у тој публикацији не говори о хибридним претњама.

ларне снаге, криминалне групе) и разноликост конвенционалних и неконвенционалних средства која се користе (нпр. војна, дипломатска, технолошка). Узимајући у обзир различите интензитете претње и намере укључених учесника могуће је направити разлику између хибридне претње, хибридног сукоба и хибридног рата.⁴ У наведеној публикацији хибридна претња је дефинисана као феномен који настаје као резултат конвергенције и међуповезаности различитих елемената који заједно формирају сложенију и мултидимензионалну претњу (Pawlak, 2015, p.1).

Европска комисија је априла 2016. године усвојила документ Заједнички оквир за сузбијање хибридних претњи – одговор Европске уније (European Commission, 2016, p. 2). У документу се наводи да се дефиниције хибридних претњи разликују и да треба да остану флексибилне како би се одговорило њиховој променљивој природи. Концепт хибридних претњи настоји да обухвати комбинацију присилне и субверзивне активности, те конвенционалних и неконвенционалних метода (тј. дипломатских, војних, економских, технолошких) које државни или недржавни субјекти могу употребљавати на координиран начин како би постигли специфичне циљеве, без службене објаве рата. Нагласак је обично на искоришћавању слабости противника и стварању нејасних ситуација како би се омели процеси одлучивања. Велике кампање дезинформисања јавности, у којима се користе друштвене мреже за контролу политичког деловања или радикализацију, регрутовање и усмеравање алтернативних учесника у конфликту, могу бити покретачи хибридних претњи.

Организација Северноатлантског уговора (НАТО) питању хибридних претњи придаје велики значај. Последњих година објављен је велики број докумената и истраживачких радова на ту тему. НАТО под хибридним претњама подразумева претње које производи противник који је способан да истовремено и на адаптиван начин користи конвенционална и неконвенционална средства. Тиме што не истиче државе као непријатеље дефиниција наглашава двосмисленост непријатеља, те симултани и комбиновани конвенционално-неконвенционални карактер саме претње. Термин хибридна претња обухвата широк спектар постојећих непријатељских ситуација и акција, као што су тероризам, миграције, пиратство, корупција, етнички сукоби и сл. Оно што је новина јесте прилагодљива и систематска употреба тих средстава појединачно или комбиновано (Miklaucis, 2011). Посебно се наглашава да хибридне претње нису искључиво средство асиметричних или не-државних актера, већ се могу применити од стране државних и недржавних актера (Aaranson, 2011, p.115).

У руској стручној литератури постоје бројне критике концепта хибридних претњи и хибридног ратовања. Аутори најчешће наводе да су то измишљени термини за чије увођење и коришћење не постоје објективни разлози. Тако, на пример, Пер-

⁴ У наведеној публикацији Европског парламента дате су дефиниције хибридног сукоба и хибридног ратовања. Тако је хибридни сукоб дефинисан као ситуација у којој се стране уздржавају од отворене употребе оружаних снага, већ се ослањају на комбинацију војног застрашивања, експлоатацију економских и политичких слабости, те дипломатска или технолошка средства ради остваривања циљева. Хибридни рат је ситуација у којој једна држава отворено употребљава оружане снаге против друге државе или недржавних субјеката, у комбинацији са другим средствима (нпр. економским, политичким, дипломатским).

шин (2015) сматра да је концепт хибридног ратовања/претње нестабилан и да није подложен детаљној класификацији, али да је теоријски атрактиван јер може да обухвати велики број значења. Першин истиче и да је Хофман, уводећи термин хибридно ратовање, покушао да направи компромис између конвенционалног и неконвенционалног ратовања.

Александар Владимиров, генерал-мајор у пензији, у свом раду „Хибридни ратови у општој теорији рата“ наводи да је рат као друштвени феномен непромењен, али да је реалност настанак нових врста ратова. Модерне ратове аутор назива дифузним ратовима, а хибридни ратови су њихова врста. Примена најновијих знања и технологија (нпр. информационах) налази се у основи дифузних или хибридних ратова, али се у тим ратовима користе и архаичне и за модерно време неодогавајуће методе. У дифузним ратовима ништа није забрањено, у њима долази до сукоба основних моралних принципа. Владимиров хибридни рат дефинише као модерну верзију рата која се испољава као сукоб недржавних наоружаних група са државом или као инвазија на другу државу без званичног учешћа легалних оружаних снага државе (Владимиров, 2015).

Закључак о појму и карактеристикама хибридних претњи

Последњих година појам хибридне претње користи се врло често како би се објаснили различити облици сукоба, од сукоба у Украјини до борбе против тзв. Исламске државе. Иако је употреба честа, претходна анализа је показала да не постоји јединствена и универзално прихваћена дефиниција појма. Произвольна употреба термина још више усложњава његово разумевање.

Истраживање доступне литературе је показало да већина аутора сматра да хибридне претње и хибридно ратовање нису нови феномени, већ да постоје од давнина.⁵ Такође, бројни аутори се слажу да је већина ратова имала хибридни карактер. Масовна употреба наведених термина последњих година резултат је потребе и тежње да се на иновативан начин објасне оружани сукоби који угрожавају интересе западних земаља.

Дефинисању појма хибридне претње пратиле су бројне потешкоће како семантичке природе, тако и у вези примене одговарајућих правила дефинисања. Ипак, на основу извршене семантичке анализе синтагме хибридне претње, као и анализе доступне литературе у којима се на непосредан или посредан начин говори о значењу појма који је одређен том синтагмом, појам хибридне претње може се дефинисати на следећи начин: *хибридне претње јесу потенцијалне, сложене, мултидимензионалне опасности настале истовременим деловањем државних и/или недржавних субјеката који на адаптиван начин комбинују конвенционална и неконвенционална средства ради остварења заједничких циљева.*

⁵ Питер Менсур истиче да је хибридно ратовање саставни део ратовања од античког времена па до данашњих дана. Он као први пример хибридног ратовања наводи Пелопонески рат који се одиграо у петом веку пре нове ере. Аутор наводи и седам других примера хибридног ратовања (Murga, W., Mansoor, P., (2012). *Hybrid Warfare: Fighting Complex Opponents from the Ancient World to the Present*. Cambridge University Press, Cambridge).

Иако хибридне претње и хибридно ратовање нису нови феномени, они ипак за-служују одговарајућу пажњу теоретичара и практичара одбране и безбедности. Разлога за то је више, а један од најважнијих су нове могућности које пружају савремене технологије, посебно информационо-комуникационе, у модерним умреженим друштвима.

Хибридне претње су специфичне претње, нови ентитети настали укрштањем више различитих елемента који заједно формирају сложеније и мултидимензионалне форме. Хибридне претње имају специфичну природу и карактеристике различите од природе и карактеристика појединачних елемената од којих настају. Препознавање и разматрање хибридних претњи захтева висок ниво интердисциплинарних знања и искуства, као и примену специфичних алата и техника.

Из претходне дефиниције и анализе доступних сазнања произилазе следеће карактеристике хибридних претњи:

- испољавају се у целокупном спектру елемената моћи (политичком, економском, информационом, војном, правном, финансијском итд.);
- могу да буду усмерене ка свим областима друштва;
- њихови носиоци су различити државни (оружане снаге, обавештајно-безбедносне службе итд.) и недржавни (паравојне снаге, побуњеници, терористи, криминалне групе) субјекти;
- обухватају широк дијапазон активности, од сајбер напада и информационих операција, преко економских и финансијских притисака, до покушаја политичке дестабилизације и оружаних напада;
- користе се разнолика конвенционална и неконвенционална средства;
- нису ограничене на одређено бојиште или физичку територију;
- могу се испољавати отворено или прикривено.

Наведене карактеристике указују на сву сложеност хибридних претњи. Наиме, иако многи облици претњи садрже већи или мањи број наведених карактеристика, интеграција тих особина у оквиру хибридних претњи значајно повећава сложеност и могућу разноликост посматраног ентитета.

У том смислу хибридно ратовање није нови феномен. Комбинација употребе конвенционалне војне силе са дезинформисањем, актима терора, дестабилизације, исцрпљивања непријатељског становништва и сл. вековима је примењивана. Оно што је ново јесу техничка средства и нове техничке могућности које, захваљујући рапидном развоју технологије, стоје на располагању великом броју државних и недржавних актера.

Угроженост Републике Србије хибридним претњама

Република Србија се током читаве своје историје суочавала са различитим претњама које су више или мање угрожавале њене националне интересе. Те претње разликовале су се по својој природи и карактеру, у зависности од циљева непријатеља. На основу карактеристика претњи које су угрожавале безбедност Републике Србије може се закључити да су многе од њих биле хибридног карактера.

Иако се у западној литератури хибридне претње и хибридно ратовање почињу учестало користити након тзв. другог либанског рата који се догодио 2006. године, агресија на Савезну Републику Југославију (СРЈ) 1999. године, и све оно што је претходило агресији, представља пример савременог хибридног ратовања, осмишљеног и спроведеног од стране НАТО и његових чланица.

НАТО је приликом агресије на Републику Србију употребио све елементе моћи. На Савезну Републику Југославију вршени су огромни политичко-правни притисци, а земља је током дугог низа година економски и финансијски исцрпљивана путем санкција. Против Савезне Републике Југославије вођен је прави информациони рат, са тежиштем на пропаганди. Посебан вид притисака представљали су војни притисци који су у припреми агресије спровођени груписањем снага у Јадранском мору и земљама у окружењу.

Притисци су били усмерени ка свим областима друштва, а посебан аспект представљали су притисци на становништво. Грађанима СРЈ била је ограничена слобода кретања увођењем строгих визних режима а на њих су, применом различитих метода, вршени и дуготрајни психолошки притисци. Деловање обавештајних служби било је интензивно.

Савезна Република Југославија била је угрожена деловањем међународних организација (пре свега НАТО-а), појединачних држава и различитих недржавних субјеката. У борби против Савезне Републике Југославије употребљаване су оружане снаге, обавештајно-безбедносне службе и друге званичне структуре. Такође, на територији СРЈ покренуте су бројне терористичке и криминалне активности које су резултирале оружаном побуном на територији Аутономне Покрајине Косово и Метохија.

Након бројних напора за политичком дестабилизацијом земље у последњој фази отпочела је оружана агресија. Оружани сукоб био је дисиметричног и асиметричног карактера имајући у виду надмоћ снага агресора, односно деловање шиптарских терористичко-побуњеничких снага.

У агресији на СРЈ коришћена су конвенционална и неконвенционална средства. Гађани су бројни цивилни циљеви ради остваривања политичких и војних циљева. Коришћење муниције са осиромашеним уранијумом нанело је дугорочне штете по животну средину и здравље становништва. Такође, коришћење тероризма за остваривање различитих политичких циљева представља посебан аспект неконвенционалног деловања против Савезне Републике Југославије. Примена такозваних „графитних бомби“ била је усмерена ка онеспособљавању електро-енергетског система, чиме је вршен директан притисак на становништво.

Дејства против СРЈ нису била ограничена на одређен физички простор, већ су спровођена у свим димензијама оперативног окружења. Многе мере спровођене су отворено, а бројне и прикривено, посебно оне које се односе на деловање обавештајно-безбедносних служби.

На основу наведеног може се закључити да је агресија на Савезну Републику Југославију имала карактеристике савремене хибридне претње, односно хибридног ратовања. Такође, сличне карактеристике имали су и други оружани сукоби вођени у том периоду и након тога.

Савремени стратегијски контекст Републике Србије карактерише повезаност и међузависност држава и народа која је настала као резултат брзог продора тржишно оријентисане економије и технолошких иновација, те постојања изазова, ризика и претњи безбедности који превазилазе државне границе, а чије су главне одлике непредвидивост, сложеност, неконвенционалност и асиметрија.⁶ Једна од важних манифестација стратегијског контекста је и геостратешко позиционирање Републике Србије у средишту укрштања више важних праваца што условљава њену повећану осетљивост на различите облике угрожавања. Такође, за разлику од држава из окружења, које своју безбедност остварују или теже да остваре у оквиру НАТО, Република Србија као војно неутрална држава у односу на војне савезе настоји самостално да изграђује одбрамбене способности и капацитете.

Специфичност стратегијског контекста Републике Србије чине и аспирације и интереси великих сила на западном Балкану који могу остварити значајан утицај. Посебан аспект стратегијског контекста чини и енергетска безбедност и чињеница да ће енергија и њена доступност утицати на развој целокупног друштва. Коначно, на Републику Србију могу утицати и бројна нерешена питања са суседним државама, од граничних и међународно правних, до хуманитарних и социјалних питања. Наравно, наведеном скупу кључних појава које обликују стратегијски контекст Републике Србије могуће је додати и низ других појава.

Имајући у виду стање у стратегијском окружењу Републике Србије за очекивати је да ће и у будућности претње безбедности имати хибридни карактер. Непријатељ ће користити све елементе моћи, ради остваривања властитих циљева. Ради изнуђивања уступака, тј. ради остваривања властитих циљева, непријатељ ће спроводити различита политичка, економска и друга условљавања и притиске. Будуће претње биће усмерене ка свим областима друштва, а њихови носиоци биће различити институционални (државни) и недржавни субјекти. Непријатељске активности обухватиће широк дијапазон активности, од сајбер напада, преко политичких, економских и других притисака, до покушаја политичке дестабилизације и оружаних напада. Директна оружана агресија је мало вероватна, али се не може искључити. Уместо директне агресије вероватно би се против Републике Србије употребљавале терористичке и криминалне групе.

Супротстављање Републике Србије хибридним претњама

Имајући у виду да ће претње безбедности Републике Србије извесно имати хибридни карактер, потребно је правовремено предузети одговарајуће мере ради супротстављања таквим претњама. Мере за супротстављање хибридним претњама треба да буду саставни део планирања одбране.

⁶ Стратегијски контекст Републике Србије представља скуп манифестних облика појединачног, кумулативног и/или хибридног деловања чинилаца стратегијског окружења на Републику Србију (Стојковић, Радовић, 2016)

Непријатељ ће против Републике Србије употребљавати све елементе моћи, од политичке и економске, па до војне. У вези са тим, од велике важности је поседовање одговарајућег система за рано упозорење који ће бити способан за правремено препознавање претњи. Рано откривање претње без експлицитних манифестних облика треба да омогући правремену припрему одговора на претњу, односно умањење последица њеног испољавања.

Хибридне претње биће усмерене ка свим областима друштва. Ради ефикасног супротстављања таквим претњама неопходна је правремена припрема целокупног друштва. Имајући у виду постојеће стање, потребна је доградња нормативног и стратегијско-доктринарног оквира како би се обезбедио јединствен и интегрални приступ свих субјекта безбедности и одбране. Такође, неопходно је и развијање свести свих друштвених субјеката о неопходности спровођења континуираних и детаљних припрема за одбрану.

Носиоци хибридних претњи безбедности Републике Србије биће различити државни (оружане снаге, обавештајно-безбедносне службе итд.) и недржавни (паравојне снаге, побуњеници, терористи, криминалне групе) актери. Сви они треба да буду правремено идентификовани и анализирани како би се створили услови за онемогућавање односно умањење ефеката њиховог дејства. За супротстављање Републике Србије деловању различитих државних и недржавних структура непријатеља потребно је правремено успоставити одговарајуће нормативне претпоставке.

Хибридне претње обухватиће широк дијапазон непријатељских активности, од дејстава у сајбер простору, преко информационих операција, политичких и економских притисака, до оружаних напада. Поуздан одговор на хибридне претње не може се заснивати искључиво на употреби војних и других безбедносних снага, јер циљеви непријатељског напада могу да буду усмерени ка било ком делу друштва. У том смислу, одбрана од хибридне претње треба да буде заснована на заједничком деловању свих друштвених субјеката, укључујући и представнике цивилног друштва и приватног сектора.

Употреба различитих конвенционалних и неконвенционалних средстава биће карактеристика хибридних претњи безбедности Републике Србије. То захтева да систем безбедности и систем одбране поседују широк спектар способности који ће омогућити адекватан одговор на различите аспекте претњи. Употреба и конвенционалних и неконвенционалних средстава од стране непријатеља представљаће својеврсне изазове. Са једне стране, непријатељ ће применом неконвенционалних средстава покушати да наметне и искористи предности асиметричних сукоба. Са друге стране, сукоби са употребом конвенционалних средстава вероватно ће бити дисиметричног карактера при чему ће предност изразито бити на страни непријатеља.

Непријатељ ће вероватно примењивати комбинацију отвореног и прикривеног деловања. Снажан обавештајно-безбедносни систем треба да обезбеди правремено откривање непријатељских активности и предузимање одговарајућих превентивних и реактивних мера.

Имајући у виду карактеристике хибридних претњи, ради адекватне припреме и одговора Републике Србије на такве претње неопходна је примена тзв. свеобухватног приступа безбедности. Свеобухватни приступ подразумева интегрално ангажовање свих субјеката друштва, од државних институција, преко невладиних

организација и привредних друштава, до грађана. Постулат тог приступа је да се безбедност друштва не заснива искључиво на снази традиционалних безбедносних субјеката као што су војска, полиција и службе безбедности, већ да сви кључни делови друштва треба да буду укључени у процес планирања и имплементације безбедности.

Свеобухватни приступ безбедности захтева снажно политичко лидерство. Оно треба да обједини и усмери напоре свих аспеката друштва ка јединственом циљу. На тај начин стварају се услови за остваривање синергијског деловања свих субјеката одбране.

Ради обезбеђивања успешне сарадње између различитих делова друштва у супротстављању хибридним претњама безбедности Републике Србије неопходан је заједнички приступ безбедности и одбрани исказан у форми усаглашеног и општеприхваћеног концепта безбедности. Основни концепт безбедности треба да буде садржан у Стратегији националне безбедности Републике Србије, као највишем стратегијском документу у области безбедности и одбране.

Постојање одговарајућих административних структура је од велике важности за супротстављање хибридним претњама. Савет за националну безбедност има веома важну улогу у усмеравању и координирању деловања свих субјеката безбедности, али је његов састав и надлежности у наредном периоду потребно доградити.

Ради потпуне примене свеобухватног приступа неопходно је заједничко разумевање ситуације од стране свих субјеката безбедности. За то је потребна активна и поуздана обавештајна подршка високог квалитета. Планирању хибридне одбране треба да претходи сагледавање мотива и политичких циљева који покрећу и усмеравају акције непријатеља.

Такође, ради успешног супротстављања хибридним претњама важно је и препознавање могућих циљева хибридних операција непријатеља. Вероватни циљеви непријатеља биће усмерени ка виталним функцијама друштва, тј. ка кључним слабостима унутар тих функција. Процена претње треба да садржи идентификацију слабости унутар виталних функција, као и вероватне циљеве и начин дејства непријатеља.

Хибридне претње подразумевају интензивну употребу обавештајних структура од стране непријатеља. У вези са тим, неопходно је имати добру контраобавештајну заштиту, јер је то прва линија одбране од хибридног претње. Службе безбедности треба да буду у стању да спрече приступ до најважнијих информација и спрече обавештајне структуре непријатеља да успешно обаве своје задатке.

Заштита критичне информационо-комуникационе инфраструктуре је од посебне важности, имајући у виду њену осетљивост и значај за функционисање Републике Србије. Такође, потребно је предузети мере за спречавање ширења дезинформација и злоупотребу друштвених мрежа, како би се спречио њихов утицај на становништво, али и доносиоце одлука. Улога медија је посебно важна и потребно је створити услове за њихов позитиван допринос одбрани земље.

Међународна сарадња може да оствари позитиван допринос одбрани од хибридних претњи. Обезбеђивањем директне политичке, економске и војне подршке стварају се услови за надокнађивање недостајући способности. Из тог разлога важно је развијати пријатељске и партнерске односе са другим државама и међународним организацијама.

Снажна Војска Србије кључни је фактор безбедности Републике Србије. Способност Војске Србије да непријатељу ефикасно одговори и нанесе му респектабилне губитке у широком спектру операција представља снажан фактор одвраћања. У том смислу, развоју оперативних и функционалних способности Војске Србије за извршење додељених мисија и задатака треба посветити посебну пажњу.

Закључак

Последњих година појам хибридне претње користи се готово свакодневно. Иако је употреба термина учестала, истраживање је показало да не постоји јединствена и општеприхваћена дефиниција појма. Такође, иако неки аутори хибридне претње називају новим феноменом, истраживања показују да се ради о другачијој манифестацији појава које постоје од давнина.

На основу семантичке анализе, те анализе значења појма у литератури, може се закључити да хибридне претње представљају потенцијалне сложене мултидимензионалне опасности настале истовременим деловањем државних и/или недржавних субјеката који на адаптиван начин комбинују конвенционална и неконвенционална средства ради остварења заједничких циљева.

Република Србија је током своје историје била угрожена хибридним претњама. Агресија на Савезну Републику Југославију представља пример савремене хибридне претње, односно хибридног ратовања.

Евентуално будуће угрожавање безбедности Републике Србије веровано ће имати хибридни карактер. Непријатељ ће користити све елементе моћи и спроводити различита политичка, економска и друга условљавања и притиске, ради остваривања властитих циљева. Будуће претње биће усмерене ка свим областима друштва, а њихови носиоци биће различити институционални (државни) и/или недржавни субјекти. Непријатељске активности обухватиће широк дијапазон активности, од сајбер напада, преко политичких, економских и других притисака, до покушаја политичке дестабилизације и оружаних напада.

Одбрану Републике Србије од хибридних претњи потребно је заснивати на примени свеобухватног приступа безбедности који подразумева интегрално ангажовање свих субјеката друштва. На тај начин обезбеђује се јединствен мултидимензионални приступ у заштити безбедности Републике Србије.

Литература

[1] Aaronson, M. et al. (2011). *NATO Countering the Hybrid Threat*, Institute for National Strategic Studies. Доступно на: http://cco.ndu.edu/Portals/96/Documents/prism/prism_2-4/Prism_111-124_Aaronson-Diessen.pdf. Приступ: 12. септембар 2016.

[2] Abbott, K., (2016). *Understanding and Countering Hybrid Warfare: Next Steps for the North Atlantic Treaty Organization*, University of Ottawa. Доступно на: <https://www.ruor.uottawa.ca/bitstream/10393/34813/1/ABBOTT,%20Kathleen%2020161.pdf>. Приступ: 16. јул 2016.

[3] Cederberg, A., Eronen P., (2015). *How can Societies be Defended against Hybrid Threats?*, Geneva Centre for Security Policy – GCSP. Доступно на: www.gcsp.ch/download/4612/106908. Приступ: 23. јун 2016.

- [4] Department of Defense, (2010). *Quadrennial Defense Review*. Доступно на: http://www.defense.gov/Portals/1/features/defenseReviews/QDR/QDR_as_of_29JAN10_1600.pdf. Приступ: 16. септембар 2016.
- [5] Development, Concepts and Doctrine Centre, (2009). *Future Character of Conflict*. Доступно на: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/486301/20151210-Archived_DCDC_FCOC.pdf. Приступ: 13. септембар 2016.
- [6] *Dictionnaire Larousse français*. Доступно на: <http://www.larousse.fr/dictionnaires/francais/> Приступ: 13. септембар 2016. godine
- [7] *European Commission, (2016). Joint Framework on countering hybrid threats a European Union response, Brussels*. Доступно на: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52016JC0018>. Приступ: 20 септембар 2016.
- [8] Giles, K., (2016). *Russia's 'New' Tools for Confronting the West Continuity and Innovation in Moscow's Exercise of Power*, The Royal Institute of International Affairs, London. Доступно на: <https://www.chathamhouse.org/sites/files/chathamhouse/publications/research/2016-03-21-russias-new-tools-giles.pdf>. Приступ: 22. август 2016.
- [9] Department of the Army, (2011). *Field Manual (FM) 3-0, Operations*. Washington. Доступно на: <https://fas.org/irp/doddir/army/fm3-0.pdf>. Приступ: 20. август 2016.
- [10] Department of the Army, (2010). *Field Manual (FM) 5-0, The Operations Process*. Washington. Доступно на: <https://fas.org/irp/doddir/army/fm5-0.pdf>. Приступ: 15. јун 2016.
- [11] Hoffman, F., G., (2007). *Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars*, Potomac Institute for Policy Studies. Доступно на: <http://www.potomac institute.org/images/stories/publications/>. Приступ: 20. мај 2016.
- [12] HM Government, (2015). *National Security Strategy and Strategic Defence and Security Review 2015: a secure and prosperous United Kingdom*, London. Доступно на: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/478933/52309_Cm_9161_NSS_SD_Review_web_only.pdf. Приступ: 15. септембар 2016.
- [13] Joint Chiefs of Staff, (2015). *The National Military Strategy of the United States of America*, Washington, D.C., Доступно на: http://www.jcs.mil/Portals/36/Documents/Publications/2015_National_Military_Strategy.pdf.
- [14] *Longman Dictionary of Contemporary English*. Доступно на: <http://www.ldoceonline.com/>. Приступ: 12. мај 2016.
- [15] *Merriam-Webster's Online Dictionary*. Доступно на: <http://www.merriam-webster.com/>. Приступ: 12. мај 2016.
- [16] Kofman, M., Rojansky, M., (2015). *A Closer Look at Russia's 'Hybrid War'*, Kennan Cable, no. 7. Доступно на: <http://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/7-KENNAN%20CABLE-ROJANSKY%20KOFMAN.pdf>. Приступ: 23. јун 2016.
- [17] Miklaucic, M., (2011). *NATO countering the hybrid threat*, Allied Command Transformation. Доступно на: <http://www.act.nato.int/nato-countering-the-hybrid-threat>. Приступ: 14. септембар 2016.
- [18] Ministry of Defence, (2013). *French White Paper on Defence and National Security 2013*. Доступно на: www.defense.gouv.fr. Приступ: 12. август 2016.
- [19] *Oxford Online Dictionary*. Доступно на: <http://www.oxfordlearnersdictionaries.com/>. Приступ: 12. мај 2016.
- [20] Pawlak, P., (2015). *Understanding hybrid threats*, European Parliamentary Research Service, Доступно на: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2015/564355/EPRS_ATA\(2015\)564355_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2015/564355/EPRS_ATA(2015)564355_EN.pdf). Приступ: 2. септембар 2016.

[21] The Federal Government, (2016). *White Paper on German Security Policy and the Future of the Bundeswehr*. Доступно на: <https://www.bmvg.de/portal/a/bmvg/en>. Приступ: 20. септембар 2016.

[22] The White House, (2015). *National Security Strategy*, Washington, D.C., Доступно на: https://www.whitehouse.gov/sites/default/files/docs/2015_national_security_strategy.pdf Приступ: 15. мај 2016.

[23] *Vojni leksikon*, (1981). Vojnoizdavački zavod, Beograd.

[24] *Большой словарь русского языка*. Доступно на: <http://www.dict.t-mm.ru/>. Приступ: 13. септембар 2016.

[25] Владимир, А., (2015). *Гибридные войны в Общей теории войны*, Военный университет МО РФ, Москва. Доступно на: http://www.kadet.ru/lichno/vlad_v/Gibridn_voiny_VUMORF_28.012015.pdf. Приступ: 14. август 2016.

[26] Вујаклија, М., (1980). *Лексикон страних речи и израза*, Просвета, Београд.

[27] Першин, Ю. Ю., (2015). *Гибридная война как интеллектуальная провокация*, Философия. Политология. Культурология, Том 1 (67). № 1, стр. 80–88. Доступно на: <http://sn-philcultpol.cfuv.ru/wp-content/uploads/2016/01/010-pershin.pdf>. Приступ: 12. март 2016.

[28] *Речник српског језика*, (2007). Матица српска, Нови Сад.

[29] Стојковић, Д., Радовић, Б., (2016). *Утицај стратегијског окружења на развој система одбране Републике Србије*, pp. 105-117, Научни скуп „Србија и стратегијска раскршћа“, Београд, 30. септембар 2016.

[30] *Толковий словарь русского языка*. Доступно на: <http://www.vedu.ru/>. Приступ: 13. септембар 2016.